

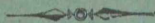
C
1113.

רחובות עיר

תולדות רבני וגדולי עיר הוראדנא, אשר כהנו
פאר בתוכה, משנת ש"ט עד שנת ת"פ, קורות
חיים וספריהם, ובקורת על ספר עיר גבורים.
(ווילנא תר"מ)

מאת

שלמה זלמן במחור"ר דוד זלה"ה
א"ש הורוויץ מווילנא.

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראָם

שנת תרנ"א לפ"ק

Adresse

Salomon Hurwitz
Sirotski Strasse

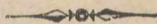
Haus Leduchovskij

רחובות עיר

תולדות רבני וגדולי עיר הוראדנא, אשר כהנו
פאר בתוכה, משנת ש"ט עד שנת ת"פ, קורות
חייהם וספריהם, ובקורת על ספר "עיר גבורים".
(ווילנא תר"ם)

מאת

שלמה זלמן במהור"ר דוד זלה"ה
א"ש הורוויץ מווילנא.

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראָם

שנת תרנ"א לפ"ק

РЕХОВОТЪ ИРЪ.

Біографія Гродненскихъ раввиновъ эпохи

1549 - 1720

соч. З. Гурвича.

Дозволено цензурою. — 7 Сентября 1890 г. Вильна.

В И Л Ъ Н А.

Типографія Вдовы и братьевъ Ромшъ.
Жиудскій переулокъ собст. домъ № 328.
1890.

ראש דבר

אחת מהסגולות היקרות אשר חנן ה' את מבחרי יצוריו היא החפץ והתשוקה להתבונן על קורות שנות דור ודור. והנה בכל עם ועם כבר בשנות ימי קדם התעוררו סופרים מצוינים בכל דור ודור לכתוב זכרון בספר קורות עםם ודברי ימיהם, אך בעמנו למגנת לב כל אוהב חכמת ישרון מלבד כתבי קדשנו נמצאו רק מעטים אשר שמו לב לזה, וגם המה בספריהם לא הרוו צמאון המשתוקקים להנות בדברי ימינו ולהתחקות על מקרי דור ודור.

אולם בסוף המאה העברה התעוררו גדולים הקרי לב והרנישו את החסרון העצום בספרתנו באין לנו ספר דברי ימינו, ולמען להגיע אל מחוז הפצם מצאו לנכון לגלות מני חשך שרידי אבני מצבות וכתבי יד עתיקים להפיץ עליהם רוח הבקרת הנאמנה ולכתוב בספר תולדות גדולי ישרון קורות חייהם תורתם וחכמתם, כי החקירה והדרישה בתולדות גדולי ישרון הנה אבן פנה ואבן למוסדות לבנין קורות עם ישראל, ואינו דומה קורות עם ישראל לקורות עם ועם, כי לכל עם ועם מבלעדי קורות ספרתם וסופריהם יש להם היסטאריע לאומית: קורות ארצם ומלהמותיהם אשר עברו עליהם בעת אשר הכניעו את אויביהם וישברו נאון לבם, והעתים אשר נפלו

הם שבי לפני צר , קורות נשיאיהם ונבוריהם אשר הקריבו
חיתם בעד מולדתם .

אך ישראל סעת אשר נגלה מעל אדמתו וכל מחמדי לבו
נשללו מאתו גם זכרונות קדומים נשכחו ממנו , ואנו
אין לנו שיור רק התורה הזאת ונבורי התורה אשר
התחזקו בכל עוז ואמין להגדילה ולהאדירה , לזאת אם
נשים לב לחקור ולדרוש אחרי תכונת עמנו ומדרגת
השכלתם בכל דור ודור , לנו גם להעמיק חקר ^(א) בדברי
ימי גדולינו ולראות את אשר פעלו לטובת עם ישראל ,
ובאשר נלמוד לדעת את גדולי העם ונשיאיו או נדע את
העם כלו .

זזה כעשר שנים אשר יצא לאור ספר "עיר נבורים" מאת
הח' פרידענשטיין קורות עיר "הוראדנא" וציונים
לנפשות גדוליה . וכל חובב ספרתנו יתן תודה להמחבר
אשר לקח על שכמו את העמל הרב להעתיק ציונים ואבני
מצבות אשר כבר כוסו במשאון , אך למננת לב הוא נטה
קו רק על קורות העיר ולא שם לב לכתוב תולדות גדולי
העיר אשר כהנו פאר בתוכה , כי נעלמו ממנו ולא ידעם ^(ב)

כאשר

(א) אך לדאבון לב איזה מחוקרי קדמוניות פרטו ויעצרו חק
בכתבם תולדות גדולי ישראל להרבות בהשערות קלוטות ומדקדקים
בדברים ועינינו קלי הערך אשר אין להם שום התייחסות להענין ,
מרבים חמרים חמרים הסכמות אשר מלאו בספרים יסגים ללא הועיל
וללא יורך , תחת אשר החובה עליהם לחקור אחרי תכונת האיש דרך
למודו ופעולתו אשר עשה לטובת הכלל , ואף כי גם אנכי לא נקיתי מזאת
ובמקומות אחדים הרביתי להביא הסכמות ומ"מ אשר יחשבו צעירי
הקורא למותר , אולם באמת התאמתני להביא רק אלה הנחוצים לברר
את הענין .

(ב) ה' פרידענשטיין העירני באחד ממכתביו זה מקרוב אשר

כאשר הודה בעצמו בסוף ספרו , וכאשר עיר „הוראדנא“ היא עיר גדולה לאלקים זה מאות בשנים ומעולם היו בה אנשי השם אשר מהם יצא תורה לישראל , קנאתי לכבוד העיר הזאת וכתבתי זכרון בספר תולדות גדוליה אשר היו בה משנת ש׳ט עד שנת ת׳פ , קורות חייהם וספריהם ומפעליהם אשר פעלו בקרב עם ישרון , וחשבתי אז להדפיסו , אך מסבות שונות לא יצאה מחשבתי לפעולת אדם , אך זה לא כביר בראותי אשר המחברת הזאת כמעט היתה מרוב ימים טרף לשני הזמן, חסתי על הקיקיון הזה להוציא לאור עולם , ואם הקוראים הנכבדים ימצאו חפץ בדברי והי' זה שכרי .

ווילנא בהודש אלול תר״נ

שׁו״ה .

צמכה״ע „הכנסת“ הזכיר אחדים מרצני הוראדנא אשר לא הזכירם בספר „עיר גבורים“ , בכ״ז לא חשבתי למוטר להוטיא את מחברתי לאור כי הקורא המשכיל יבין את אשר לפניו ומשנה לא זה ממקומה .

שער הרחוב

ה' פרידענשטיין במ' עיר גבורים, חושב ומונה את רבני
הוראדנא זה אחר זה:

הרב מהר"ן שפירא,

הרב בעל הלבושים,

הרב ר' יהודא הנזכר במ' גבורות אנשים,

הרב בעל מגני שלמה,

הרב ר' יצחק אייזיק בר אברהם הנזכר ג"כ במ' גבורות אנשים,

הרב ר' חייקא הורוויץ,

הרב בעל תפארת למשה,

הרב ר' שמחה רפאפורט,

הרב ר' ארי' ליב אבד"ק סלוצק וכו'.

והנה מלבד אשר ה' פרידענשטיין לא העמיק חקר בתולדות

הגדולים אשר הזכיר, הן גם לא זכר רבים מהמצוינים

אשר היו לתפארת בהוראדנא, ועד היום בכבודם תתימר.

ואנכי אחשוב בצדק להציג כפתח דברי לפני הקורא הנכבד

כסדר שמות הרבנים אשר ישבו על-כסא הרבנות

בהוראדנא, זה אח"ז, עדהג"מ ארי' ליב ממלוצק הנ"ל, כי ממנו והלאה

כבר הביא בעל „עיר גבורים" בעצמו ואין לי מה להוסיף עליו.

הרב ר' מרדכי, ואיש ריבו הרב ר' משה בר אהרן שנת ש"ט.

הרב ר' נתן שפירא בעל סבוא שערים נפטר שנת של"ז.

הרב ר' מרדכי יפה בעל הלבושים.

הרב ר' יהודה הנזכר במ' גבורות אנשים.

הרב ר' אפרים זלמן שור (א) בעל ס' תבואת שור שע"ד.
הרב ר' אברהם בר מאיר הלוי עפשטיין משנת שע"ו
עד שנת שע"ד.

הרב ר' יצחק אייזיק בר אברהם משנת שע"ד עד שנת ת"ד.
הרב בעל מגני שלמה, משנת שע"ד עד שנת שע"ז (עיין לקמן).
הרב ר' יונה בר ישעי' תאומים משנת ת"ד עד שנת תמ"ו.

הרב ר' יהודה בר בנימין וואלף איש מרפא תכ"ד.
הרב ר' חייקא בר שמואל הלוי הורוויץ משנת תכ"ז עד תל"ג.
הרב בעל תפארת למשה משנת תל"ג עד תמ"א.

הרב ר' מרדכי זיסקינד בר משה רוטנבורג משנת
תמ"א עד תנ"א.

הרב ר' שמחה בר נחמן הכהן רפאפורט משנת תנ"א עד תע"ד.
הרב ר' ברוך בר משה מאיר כהנא רפאפורט נתקבל
מפיורדא. להוראדנא בשנת תע"ז (עיין בפנים המחברת).

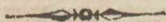
הרב ר' ארי' ליב אבד"ק סלוצק בשנת ת"פ.

הרב ר' מרדכי והר"ר משה בר' אהרן.

בצד 37 כתב המחבר „אין מאתנו יודע אף מאחד רועה
אבן ישראל בה לפני מהר"ן שפירא", (כבר העיר צ'
הרה"ח דר' הרכבי בפתח דבריו לספר „רוסקא יעוורייסקי
ארחיו

(א) כ"ח על תקנה בפנקס דגחש"א דהוראדנא בשנת שע"ד: „אפרים בן
נח"א מו"ה נפתלי זל"ה שור ולא אלס", ואנכי לא הזכרתיו בפנים המחברת מפני
כי נאבדה ממני תולדות הגר"ז שור שכתבתי זה רבות בשנים ומלאותיה רק אחרי
בסדרתי המאמר לדפוס ועוד חזון למועד, וגם ה' פרידענשטיין העירני להזכירו.
(ב) ה' פרידענשטיין במכתבו אלי העירני אשר כבר במכה"פ
„הכנסת" השיג שמה על דברי הרה"ח הרכבי, ואין כעת בידי ס'
רוס. יעוו. ארחיו" לעיין בו.

ארחיו" אשר מהכתבים הנדפסים בספר הנ"ל נומער 353—354 נראה לדעת אשר כבר בשנת ש"ט הי' בהוראדנא רב בשם ר' מרדכי (אין להחליפו עם הרב ר' מרדכי בעל הלבושים אשר הי' בשלשים שנה אחריו) ואיש ריבו הרב ר' משה בר אהרן ע"ש.

הגאון מו"ה אברהם הלוי עפשטיין .

צד 41 כתב המחבר „אשר על מקום האב"ד מו"ה יהודא נתקבל הגאון בעל מגני שלמה", שגה בזה, כי לפני הגאון בעל מג"ש הי' אב"ד הג"מ אברהם ב"מ מאיר הלוי עפשטיין, וכהן בתוכה משנת שע"ז (א) עד שנת שצ"ד, וכאמצע שנת שצ"ד (ב) נתקבל לאב"ד בבריסק על מקום הג"מ יעקב ב"מ אפרים נפתלי (אבי הגאון רבי ר' העשיל ז"ל) אשר הלך משם ללובלין.

הגאון ר' אברהם הנזכר אם כי לא השאיר לנו ברכה מתורתו בחבור מיוחד, עכ"ז נראה רב גדלו ממעט השו"ת אשר שמו קן להם בספרי גדולי דורו ומרוב הכבוד אשר הנחילוהו. הגאון מו"ה יושע מקראקא בעל

(א) כי בשנת זאת „עשו" וחיו, נמלא חתום צפנקס דנחש"א דהוראדנא בתור אב"ד שמה, וכן נמלא חתום צפנקס דמדינת ליטא על תקנות בין רבני הוועד בתור אב"ד דהוראדנא, בחודש אב שפ"ח, ובחודש אדר שצ"א, ובחודש אלול שצ"ב, ובחודש אדר שצ"ד.
(ב) כי בחודש אלול שנת שצ"ד כבר חתם בראש בין רבני הוועד בסעלן בתור אב"ד דבריסק, וכן חתום שמה על תקנה בועד אלול שנת שצ"ו.

בעל מנ"ש הנ"ל שאל את פיו בנידון עגונה מטיקמין ,
ובקש ממנו לחוות דעתו , והגאון ר"א השיב לו בשנת
שצ"ז , והשאלה עם התשובה נדפסו בשו"ת פני יהושע
(ח"א סי' ס"ט) , גם הגאון המהרש"א ז"ל השיב אליו בכבוד ,
וז"ל : רוכב שמים בעזרתו , ישים שלום למר ולתורתו , כי הוא
כבודו ואמונתו , הלא הוא פאר החכמים עטרת השלמים
שמו בנעימים ר"מ ור"ג האלוף בתורה מו"ה אברהם הלוי
יצ"ו , נא אהובי כתב ומכתב מעכ"ת חרות על מגלה עפה
דברי אלקים חיים הגיעני כו' , אך בעיקר הדין דברי פי
חכם חן אין להשיב עליהם" (שו"ת ב"ח החדשות סי' ל"ז) ,
כן שאל את הגאון הב"ח ז"ל בדבר עגונה , והב"ח השיב
לו וז"ל : שלום למר ולתורתו אשרי יולדתו והורתו הגאון
מו"ה אברהם הלוי אב"ד ור"מ בק"ק בריסק דליטא שיחי' ,
הגיעני אותיות קדושות דרום מעכ"ת (שו"ת ב"ח החדשות
קונטרס עגונות סי' ס') , כן הגיש לפני הב"ח שו"ת בנידון
עגונה עם גביע אשר הי' בשנת שצ"ז לפניו ולפני הכ"ד
בעירו כבריסק (שם סי' ס"ג) , גם הגיש לפני הב"ח שאלה
בנידון נט שקיבל מפראג בחדש טבת שנת שצ"ה שנמצא
בהנט תיוהות רבות , והתשובה אשר והכין עלי' (שם סי'
צ"ג) , כן השיב בנידון עגונה להב"ח בשנת שצ"ה אשר
שקיל ומרי בזה הגאון הב"ח והגאון מו"ה יעקב מלובלין
בצירוף הגאון הנזכר (שו"ת גאוני בתראי סי' כ"ז) ,
ושו"ת ב"ח הישנות סי' ק"ה) , כן הגיש לפני הגאון
מו"ה מאנש ז"ל (כלי תפונה הוא הג"מ מאנש חיות אבד"ק
ווילנא) שו"ת בנידון עגונה (שם סי' ס"ב) .

**וכפי הנראה השו"ת המתחלת בשו"ת פני יהושע (ח"ב
בסי' ס"ז) בזה"ל :** מופת הדור והדרו נר ישראל
ואורו ה"ה הגאון החכם הנכבד התורני עמוד הימיני

עדינו

עדינו העצני ר"מ ר"ג מו"ה אברהם סג"ל, היא ג"כ אליו.
הנאון הזה הסכים בין גדולי דורו על ס' קול יהודא להר"י
ליב רופא (פראג ת"א), והסכמתו נדפסת לפני הסכמות
הנאון בעל תוי"ט והנאון בעל סגני שלמה ז"ל, ונפטר
בערך שצ"ז — שצ"ט, כי בשנת שצ"ז השיב להנאון בעל
פנ"י כאשר זכרנו, ובשנת שצ"ט כבר הי' לאב"ד בכריסק
הנאון מו"ה אברהם בן הנאון בעל משאת בנימין אשר בא
מטארנפאל שמה (שו"ת פני יהושע סי' ס"ג).

הנאון מו"ה יצחק אייזיק: ב"ר אברהם והנאון מו"ה יושע בעל מגני שלמה.

אחרי אשר הלך הנאון מו"ה אברהם עפשטיין מהוראדנא
לכריסק כאשר זכרנו, נמצא הנאון מו"ה יצחק
אייזיק בר אברהם חתום בפנקס המדינה בשנת שצ"ד,
החתום השני בין רבני הועד, אשר זה מקום חתימת
האב"ד מהוראדנא, ובו ביום נמצא חתום על תקנה שמה
הנאון בעל מגני שלמה השני, ואחריו הנ"מ יצחק אייזיק
הנ"ל, וכן בשנת שצ"ו בחדש אדר נמצא חתום הרב מנ"ש
הנ"ל ראשון, וחתם הגר לע"ע בהוראדנא, ואחריו הרב
מו"ה יצחק אייזיק הנ"ל, ומוזה נראה אשר שניהם כתבו
פאר בהוראדנא, זה בתור אב"ד וזה בתור ראב"ד, ומחתימת
בעל מנ"ש הנ"ל נראה אשר היו אז פניו מועדות ללכת
לעיר אחרת וכן הי', כי נתקבל אז (6) לאב"ד במיקטין, כי
בשנת שצ"ז השיב אליו הנאון מו"ה אברהם עפשטיין
בנידון

(6) ובעל עיר הדיק טנה כמה שכתב בתולדות הנאון מגני
שלמה, אשר הוא הי' מקודם אב"ד במיקטין ואח"כ בהוראדנא.

בנידון תק'ע מטיקמין אשר שלה אליו הרב אביד משם בעל מגני שלמה, — וכאשר עזב הגאון בעל מגני שלמה את הוראדנא נשאר הגאון מו"ה יצחק אייזיק הג"ל לבדו בהוראדנא וכהן בתוכה בערך עד שנת 6) ת"ד, ולהג"מ יצחק אייזיק הג"ל הקריב הגאון מו"ה אברהם בן הגאון בעל משאת בנימין (בהיותו אביד בכריסק) שו"ת בנידון עגונה, (עיין שו"ת פנ"י סי' ס"ג), וכן הסכים בין גדולי דורו על ה'ס'. וזכרון' להר"ר יצחק בר נח כ"ץ שפירא, ונדפסו שמה רק התיבותיהם וחתם שם הראשון הגאון בעל מגלה עמוקות, והג"מ יצחק אייזיק הג"ל השני.

הגאון מו"ה יונה תאומים בעל קיקיון דיונה, ובניו הגאונים.

שם צד 42 כתב המחבר הג"ל: „אחרי הג"מ יצחק אייזיק כהן פאר הג"מ חייקא הורוויץ", אינו בן ושגה, כי על כסא הג"מ יצחק אייזיק הג"ל עלה הג"מ יונה תאומים בשנת ת"ד.

הג"מ

א) כי נמזל חתום צפנקס המדינה עד שנת ת"ד, ופה אחי להעיר אשר שנה בעל מזבת קודש בספרו ח"ג, בהערה לזיון כ"ד, אשר הוא זיון הג"מ יצחק אייזיק בהג"מ יוחנן ר"מ ואצ"ד בלבוב, ומזכ"כ שם בשנת שפ"א, העיר שמה אשר התשובה צ"ס' גבורות אנשים סי' מ"א בנידון הכרזה בתענית בה"ב כתובה אליו, ונפלאתי מאד איך לא שם עין בסיום התשובה שמה לראות שנכתבה בשנת של"ח כשבע עשרה שנה אחרי פטירת הגרי"א הכ"ל (כפי שהביא הוא בעלמו החרות על מזבתו), וכן איך לא ראה שמה את התשובה אשר השיב על דברי הג' בעל ס' גבורות אנשים, הג"מ „יצחק אייזיק במהו"ר אברהם מהוראדנא"

וחתום

הג"כ יונה תאומים נולד לאביו הרב מו"ה ישעי' תאומים
בערך שנת שנ"ו (ה) בפראג, ומשם בא לקראקא (ז)
מקום משכן דודו הפרנס ומנהיג הרב מו"ה פנחס הלוי
הורוויץ (בהר"ר זלמן ישעי' הלוי הורוויץ) גיסו של הרמ"א,
ובהיותו עוד רך לימים החל להרביץ תורה ברבים ותפש
ישיבות בכמה קהלות במדינת פולין (כלשון בנו בהקדמתו
לספר קיקיון דיונה הנ"ל) ובשנת ת"ד (ג) נתקבל לאב"ד
בהוראדנא והי' שם עד שנת תמ"ו, ומשם יצא (כפי הנראה)
לעיר פינסק (ד) להיות שמה ריש מתיבתא, אך לא יכול
לשבת שמה בשלוח מפני חמת המציק אשר הציק לישראל
בעת ההיא, והוכרח לכתת רגליו למדינות אחרות ובא
לווין, ושם המו אליו חסד גדולי העיר והחזיקו בידו למען
אשר

וחתום תחתיו מפורש בשמו ושם אביו ושם עירו. פליאות כאלה נראה
בכל דף ודף בכל חלקי המג"ק הנ"ל ואין הספר שזה בנוק הזמן לדבר אודותיו,
כי אף את המועיל אשר ימלא שמה עירבם וכתבם בני שום סדר ומספר,
ואם כי מלא כתובות המצבות מעשרה גדולי לצוב מנאלאי יונה, לא מנע
מלהדפיסם כשתיים שלש פעמים בספרו שמה, וגם העתיק ללא הועיל
וללא לורך תשובות שלמות מספרים מלוויים ציד כל אדם, ודי בזה.

(א) ז"ל בנו הר"ר ישראל בהקדמתו לספר קיקיון דיונה, מבין
עשרים שנה יאל לנצוא לצא כו', ונהג רבנות ג"ן שנה כו' ולפי"ו הי'
בערך בן ע"ג שנה במוחו, וכאשר נפטר בשנת תכ"ט (כאשר נזכיר להלאה)
נראה אשר נולד בערך שנת שנ"ו.

(ב) קיקיון דיונה סוף מס' מגילה.

(ג) כי שמה הסכים בשנת ת"ד על ספר אהבת השם (לוצ'ין
ת"ה) ועל ש"ך יו"ד (קראקא ת"ו), גם צפנקס המדינה נמלא חתום על
תקנות המדינה בין רבני הועד בחור אב"ד מהוראדנא בשנת ת"ד, ת"ו,
ת"י, תי"א, תי"ב, תס"ו.

(ד) עיין בהקדמתו לנו לספרו קיקיון דיונה.

אשר יוכל לעמוד על משמרת ה' ואז נתקבל לאב"ד ור"מ
 בק"ק מיין (ח) ושמה מצא מנוחה כי טוב, ואף כי עדת עיר
 פוזנן כפדתהו במשרת אב"ד ור"מ שמה, נסוג אחר
 מלקבל על שכמו את המשרה הזאת, כי הי' אז זקן בא
 בימים, ובשנת תכ"ט ביום ג' ט"ו ניסן גוע ויאסף אל עמיו
 בק"ק מיין.

בהערים אשר שמש הגאון הזה עשה אזנים גם לתורה
 ולתעודה ובביתו קבע ישיבה ונאספו אליו עדרים
 עדרים לשאוב ממעיני תורתו כאשר הזכיר כמה פעמים
 בספרו קיקיון דיונה (בדף ל"א ובדף ל"ט ובדף ס"ד ובדף
 פ"ג ועוד בכ"ט), ובלמוד הישיבה העליתני, ומגדולי תלמידיו
 הי' הגאון המפורסם בדורו מו"ה יצחק אב"ד דק"ק ווילנא
 ופוזנן (רבו של המ"א ז"ל).

מהפלפולים והחודדים אשר הרה והגה בעת למודו
 עם התלמידים לחדד את שכלם לא כתבם
 על ספר ולא אספם תוך חדושיו רק מעטים במספר, כאשר
 נראה מספרו וכאשר הזכיר הוא בעצמו (בדף כ"ה), ואף
 שהוא קצת דרך למוד הישיבה כי אין זה כוונתי בחיבורי
 מרוב הפצת התלמידים כתבתי, ובדף ל' שם, והוא דרך
 למוד הישיבה ללהב לב התלמידים, ובדף ל"ב ע"ב כתב
 „ואף שהוא דרך קצת לימוד הישיבה כו", ובדף פ"א
 „והוא דרך לחדד המשכילים ועוד בכ"מ בספרו.

ספרו קיקיון דיונה הנודע לשם הדפוס אחרי פטירתו בנו
 הר"ר ישראל תאומים (אמשטרדם ת"ל) ובשנת תע"ב
 נדפס שנית ע"י הר"ר אלי' ווילנר. מתולדותיו

(ח) ושמה הסכים על ס' בית הלוי להר"ר יאע'י בר יעקב הלוי
 הורוויץ וויניצ'א תכ"ו.

מתולדותיו למעלה ראש לא נדע רק ממה שהזכיר בספרו סוף מגילה: „ובימי חרפי בהיותי בקראקא שמעתי מפי דודי הזקן ה"ה מו"ה פנחס הורוויץ", והרב מו"ה פנחס הלז נודע בתפארת גדולתו ויחוסו למרכה, וכן מזכיר שמה בספרו: „וגם ש"ב הנאון החסיד מו"ה ישע' ז"ל בספרו של"ה כתב וכו"”.

הנאון הזה הי' חתן הנאון מו"ה מאיר וואהל אבד"ק בריסק בן הקצין השר מו"ה שאול וואהל וחתן הרב מו"ה פנחס הורוויץ הנ"ל, והשאיר אחריו ארבעה בנים אשר בנו בתים בישראל, ומחס גדולי דורם, ונזכרים כאשר המה מתוארים בהקדמה לעין יעקב (אמשטרדם תמ"ד).

„**הבכור** עליון במעלות ובמדות הוותיק מו"ה יעקב נרו, חתן הקצין מו"ה אנשיל שולחויף, והרב המאור הגדול מעוז ומגדול כו' החכם הכולל אב בכל החכמות כו' רופא לגוף ונפש מו"ה יצחק מאיר פרענקיל תאומים, והתורני והרבני מו"ה ישראל, והרב המופלג הצעור לימים וגדול בחכמה ספרא רבא מו"ה יהושע פייביל תאומים”.

הרב מוהרי"ם פרענקיל הנ"ל נתגדל בק"ק מיץ בבית אביו הנאון, ובהיותו בן י"ח שנה „הביאהו ה' לחדרי החכמה והתבונה האושר והעושר והכבוד. הקצין האלוף התורני והרבני מו"ה משה מירלש מווינא אשר נשא את בתו ונפטרה בימי עלומיה, ונשא את בת בנו של חמו הנ"ל אשר מלא את מקומו מו"ה אברהם” (לשון מהרי"ם פרענקיל בהקדמתו לעין יעקב הנ"ל) והלך משם להאמבורג (א) ושמה מצא אוהבים רבים אשר תפכוהו, וחפצו הי' להדפיס

את

(א) עיין בהקדמתו לעין יעקב סל"ו ו"ד צלנין תס"ס.

את יתר חדושי אביו הגאון אשר הניח אחריו בכתובים, אמנם פנה אל המלאכה להדפיס את העין יעקב והוסיף עליו את הס' בית יהודה להר"ר יהודה די מודינא (תוספת מאמרים מהש"ס שלא הביא הרב בעל עין יעקב עם פירושו הנודע בשם „אמר הבונה“) וחדושי הר"ר יאשי' פינמו ח"א בשם מאור עינים, וכללם יחד וקרא להם „כתנות אור“, והדפיסם באמשטרדם (תמ"ד), וחשב בנפשו אשר זאת תעמוד לו להדפיס את יתר חדושי אביו הגאון ז"ל אבל מחשבתו לא יצאה לפעולת אדם, כי נודע בשערים שמו בעת ההיא ותבחר בו עדת זאלקווא (ה) לאב"ד בתוכה, ומשם נתקבל למדינת ליטא לאב"ד בסלוצק (ב) והי' שם עד שנת תנ"א (ג) ואז נתקבל לאב"ד בפינסק על כסא הגאון מו"ה יואל היילפרין שהלך משם לאוסטרהא, ונפטר בערך שנת תס"ג (ד), והרב המנוח מו"ה ליפמאן ראבינאוויץ ז"ל ממינסק הראה לי בהיותי אצלו שמה בשנת תר"מ סידור עם פי' מהגרי"מ הג"ל (הנדפס באמשטרדם) ולא הספיקה לי אז העת להתבונן בו היטב, ובספר זרע ברך שלישי מזכיר בזה"ל:

עיין

- (א) שמה הסכים על ס' זנחי טובי' (אמשטרדם).
(ב) בשנת תנ"א לחודש אדר חתם על תקנות המדינה באסיפת הרבנים בועד האנסק בתור אב"ד בסלוצק.
(ג) בזו השנה בחודש סיון חתם באסיפת הרבנים באלקניק בתור אב"ד בפינסק. כן נמזל חתום שמה על תקנה בחודש כסליו תנ"ה, ובשנת ת"ס הסכים בין הרבנים דד' ארצות במדינת ליטא בועד סעלץ על ס' ראש יוסף (אמשטרדם ת..). בתור אב"ד בפינסק.
(ד) כי הסכים בשנת „אל חי ואמת“ ע"ס כבוד חכמים (האמבורג תס"ג) בעצרו דרך פינטשוב, ובשנת תס"ג לא היה עוד בארץ החיים, כי הס' הנ"ל נדפס בשנת תס"ג ועל הסכמתו נכתב „ז"נ“.

„עיין בסידורים הנדפסים באמשטרדם שכתוב טעם בשם הג"מ יצחק פרענקיל", ובס' אוצר הספרים לבן-יעקב אות ת' סי' 258 נזכר אשר הגר"מ הג"ל תיקן את התנ"ך הנדפס באמשטרדם ע"י הרי"ק בליין, וציין לעיין בהתנצלות בסוף הספר עיי"ש. הר"ך ישראל הג"ל הוציא לאור ספר אביו קיקיון דיונה באמשטרדם (ת"ל) עם הקדמה ממנו.

והצעיר מכלם הוא הרב מו"ה יהושע פייביל הג"ל הי' אב"ד בפרעמישלא וחתן הגאון ר' ליב דער הויכער מקראקא (חמיו של הגאון בעל בית שמואל), וחיבר כפר פנים מסבירות השגות על סי' ל"ז בשו"ת פנים מאירות, ונדפס אצל פי' המסורה להג"מ יעקב דוד אבד"ק צאזמיר, והרב בעל לקט שמואל מביא ד"ת בשמו בפ' ויקהל, שלא, פינחס. **חתנו** של הגאון בעל קיקיון דיונה, הי' הגאון מו"ה אביגדור קרא אבד"ק גלוגא, והסכים על ספר שפתי ישנים (אמשטרדם ת"ו) וחתם „נאום הטרוד אביגדור בן לא"א החסיד מו"ה שניאור נקרא ווייבש זלה"ה" ושם מנו"כ, ועיין בס' איל המלואים (קראטשין תר"ה) בהכתב יחש אשר הדפים שם הרב המו"ל, (וכנר הוכיח על זייפותו הה' כרמולי בספרו עוב"י ב"י כפתח דבריו) ועיין בהקדמת שו"ת השיב אליעזר (ניוויטק"ט).

מלבד ס' קיקיון דיונה השאיר אחריו כמה חבורים וביחוד פירוש עה"ת כלשון בנו בהקדמתו: „ובהיות שלא חש לעת זקנתו להגדיל כבודו להראות לעיני העמים וכל ימיו הי' מתנהג במדת ענוה והניה אחריו כמה חבורים כו', ועוד לו פירוש על התורה לאמיתה ש"ת דרושים חמודים ויקרים כו', כי כתב הכל בכתב ידו ועיניו כבדו מזקן, והניה חדושים על כל הש"ס אך ממסכתות רבות נאכדו עיי"ש. בעת

הגאון מו"ה שמשון חיות בהגאון אבד"ק ווילנא מו"ה מאנש חיות ז"ל.

בעת אשר הגאון בעל קקיון דיונה כהן פאר בהוראדנא
הי' שם גדול אחד הרב ר' שמשון חיות בן הג"מ מאנש
חיות מווילנא, בן הג"מ יצחק חיות מפראג, כמובא בס' טיב
גיטין להג"מ ר"ז מרגליות בשמות נשים (אות א') אצל שם אסתר
המ' סטירה, „עין בס' שמות בשם אא"ז מהר"ש חיות אשר הוא
כתב לכתוב „סטירה" בטי"ת כו', וז"ל הרב מוהר"ש חיות
ולחי הוה מעשה פק"ק הוראדנא י"ב תמוז ת"י לפ"ק, אירע
לסדר גט אחד בשם „סטירה" ובקש ממני הרב מו"ה יונה
אב"ד לסדר הגט, כי הוא לא סידר גט מעולם, ומאנתי,
וסידר הוא ושאל את פי והגדתי דעתי והסכים עמי וכתב
בטי"ת ובפרט במדינות אלו שמות לועז הם".

אב"ד הגאון מו"ה מאנש חיות הנ"ל לפני חיותו אבד"ק
ווילנא הי' אב"ד בשידלוב (טיב גיטין בשמות נשים
אות ג' סי' ב') ובק"ק טורבין, ושמה חיבר ס' קבלת שבת,
או זמירות שבת (פראג שפ"א), ומשמה נתקבל לאב"ד
בווילנא (טיב גיטין בשמות נשים סי' ה'), ובשמות הנשים שם
באות מ"ם שם „מאנש" הביא שם הגר"ז מרגליות בשם ס'
שמות הנ"ל אשר הרב מוהר"י חיות כתב „מאניש" ביו"ד,
זכתב עליו נכדו הרב החסיד מו"ה שמשון חיות ז"ל: „ואני
הכותב המגרש אשה רעה נ"ל לכתוב בגט שם אאמ"ו ז"ל
„מאנש" בלא יו"ד כי כן חתם הוא וחיבר כמה ספרי קודש
וחרוזים על שמו כך, עכ"ל".

הרב מו"ה שמשון הנ"ל הי' בערך שנת תי"ג בקראקא, כי
בספר אור חדש על ברכת הנהנין (אמ"ד תל"א)

מביא המחבר „קושי׳ שהקשה לי הגאון מו״ה שמשון בן
הגאון מו״ה מאנש חיות ז״ל, ותהה בקנקני בהיותו בק״ק
קראקא זה לערך י״ח שנה״.

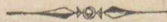
כעת ראיתי בהכרמל שנה שלישית אשר הרב מהר״ן ברי״ל
מפפד״מ במאמרו ע״ס עיר הצדק בהערה, הזכיר
גם את הרב מוהר״ש חיות ולפניו הי׳ הם׳ „שמות״ בעצמו
שמביא הגר״ז מרגליות בס׳ טיב גימין שהזכרתי למעלה, וזה
אשר מצאתי בדבריו נוספות לדברי: „אשר הרב ר׳ שמשון
בא בליל ש״ק ה״י לחדש מנחם תט״ו ב׳ שעות בלילה לעיר
בעלגראד דרך אניה, ובשעה אחת או שתיים קודם עה״ש
נתבקש בישיבה של מעלה (בשם הקדמה ל״ס׳ „שמות״
וויניציא הקדמה זי״ן ע״ב). ומספרי הרב ר״ש אשר נמכרו
שמה בא ליד הרב ר׳ שמחה כהן מחבר ס׳ שמות הנ״ל,
קונטרס השמות להמהרש״ל ולזקנו הרב מהר״י חיות ז״ל,
ואביו הרב ר׳ מנחם חיות והוא הרב החסיד מוהר״ש ז״ל
כתבו בגליונות הנזכר הרבה חדושים, והקונטרס הזה נדפס
זעיר שם זעיר שם בספר „שמות״ הזה, ובדף ל״ח בס׳
„שמות״ מזכיר ס׳ תיקון „ספר תורה מהרב החסיד מו״ה
שמשון חיות הנ״ל ע״כ.

הגאון מו״ה חייקא הלוי הורוויץ

בעת אשר הגאון מו״ה יונה תאומים עזב את עיר הוראדנא
היתה כעשר שנים (6) בלא אלוף לראשה מפני הצרות
והמצוקות אשר עברו והשתרנו על יושבי ליטא בכלל,
והוראדנא

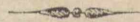
(6) כי צפנקס המדינה לא נמצא חתימת אב״ד מהוראדנא משנת
תט״ו עד שנת תכ״ז, ועיין בסוף המחצרת.

והוראדנא , ווילנא , בפרט , ובערך שנת תכ"ז כאשר
המבוכות והמהומות קמו לדממה נתקבל לאב"ד בהוראדנא
הג"מ חייקא הלוי איש הורוויץ , לכהן שמה עד שנת תל"ג (6).
הג"מ חייקא הנזכר הי' בילדותו תלמידו של הג"מ יעקב
ב"ר אפרים נפתלי אבד"ק ברוסק (אבי נרבי ר'
העשיל) , ולפני היותו בהוראדנא הי' אב"ד בהרובשוב ,
ושם שאל את פי רבו הנזכר , והשאלה עם התשובה
נדפסה בס' גאון צבי לבן אחיו הגאון מו"ה צבי הירש
הלוי הורוויץ , ע"ש , ושם נמצא גם הד"ת מבנו של הג"מ
ר' חייקא הנ"ל . המופלא המופלג מו"ה שמואל הלוי הורוויץ .

הגאון בעל תפארת למושה

על כסא הג"מ חייקא , נתקבל הגאון בעל תפארת למושה ,
והי' שמה עד שנת תמ"א (3) וכאשר מח"ס "עיר
גבורים" כתב שמה תולדתו לא מצאתי לנחוי' להאריך בזה .

הגאון מו"ה זיסקינד רומנבורג , ובנו הגאון מו"ה מושה רומנבורג .

שם צד 43 כתב המחבר "אחרי הגאון בעל תפארת למושה ,
כהן פאר בעירנו בתור אב"ד הגאון מו"ה שמחה הכהן
רפאפורט" , אינו כן , כי על כסא הגאון בעל תפ"מ
נתקבל

(א) כן נמנא חתום בתור אב"ד מהוראדנא בפנקס המדינה משנת
תכ"ז עד שנת תל"ג .
(ב) כי נמנא חתום בתור אב"ד מהוראדנא עד שנת תמ"א צפה"מ .

נתקבל הגאון מו"ה מרדכי זיסקינד רוטנבורג.
הגאון מו"ה מרדכי זיסקינד רוטנבורג, נולד לאביו הר"ר
משה רוטנבורג בארץ אשכנז (6) בסוף המאה
הרביעית (3), ובעודנו רך לימים (ג) נתקבל לאב"ד בוויצענהויזען
במדינת העססען, ואז יצא שמו כשם הגדולים אשר בארץ,
והי' שם עד אמצע (ד) שנת תמ"ג, ואז נתקבל לאב"ד
בהוראדנא

(א) כי שם משפחתו מסתעף משם העיר רוטנבורג במדינת טיראל,
וגם נתגלגל בפפד"מ, כאשר הזכיר בספרו שו"ת מהר"ם זיסקינד.
(ב) כי בשנת תל"א הסכים על ספר "אור חדש" על ברכת
הטהיין, ביחד עם הגאונים ישיש מנגו לימים, מהר"י שפורט,
ומהר"י אבוהב, ובלי תפונה הי' אז כשלושים שנה ויותר.
(ג) כי בשנת תל"א הסכים בוויצענהויזען על ספר אר"ח ה"ל ובשנת
תל"ו ע"ס נחלת שבעה מהדו"ב (פפד"מ תמ"א) ובשנת תמ"ב הסכים
שמה על ס' מקור מים חיים להגאון בעל חות יאיר.
(ד) כי באמצע שנת תמ"ג השיב להרב מוהר"י עפשטיין בהיותו
עוד בוויצענהויזען (שו"ת מהר"ם זיסקינד סי' ה') וביום ד' תשרי תמ"ד
כבר מלאוהו חתום בפנקס המדינה בין רבני העד בתור אב"ד מהוראדנא,
כן חתום בעת הזאת בתקנה בפנקס דגחש"א בהוראדנא, וכן הסכים שמה
בשנת תמ"ח על ס' חובות הלצבות עם פי' מנוח הלצבות (זולצאך תכ"א),
כן כ"ח בפנקס המדינה בוועד קריניק בחודש אלול תמ"ו, ואף כי דרך
החתימות בפנקס המדינה אשר האב"ד צבריסק חתם לפני האב"ד מהוראדנא,
אך על התקנה מוועד קריניק, הוא חתם בראשונה לפני האב"ד מצבריסק
אשר הי' אז הגאון ר' שאול בהגאון ר' ר' העשיל, כן חתום שם בוועד חאמסק
בחודש אד"ש בשנת תנ"א, כן הסכים שמה בהוראדנא בשנת ת"ן על
תלמוד ירושלמי עם פי' מהר"א פולדא. ובאמצע שנת תנ"א כבר הי'
לאב"ד בהוראדנא הגאון מו"ה שמה רפאפורט, כי בחודש סיון תנ"א
בוועד אלקניק חתם שמה הגר"ש רפאפורט בתור אב"ד מהוראדנא.

בהוראדנא , וכהן שמה עד שנת תנ"א , ובשנת תנ"ב (א)
כבר הי' אב"ד בלובלין , וכהן שמה עד שנת פמירתו
בערך שנת תע"ד ז .

הנאון

(א) בשנת תנ"ג הסכים בלובלין ע"ס "עלה דיונה" , ועל ס' שו"ת
"בית יעקב" (דוהרנפורט תנ"ו) באסיפת הרבנים דד' ארלות בועד
יערסלאב , ובשנת תנ"ח הסכים שמה ע"ס "שם שמואל" (פסד"א תנ"ח) ,
ובשנת ת"ס הסכים בין רבני הועד דד' ארלות בועד יערסלאב ע"ס "מגני
שלמה" (אמטרדס) ובשנה הנ"ל הסכים בראשונה ע"ס "אור ישראל"
(פסד"א תס"ב) .

(ב) כי בשנת תע"ד כבר הי' בלובלין אב"ד הג"מ שמחה רפאפורט
(אשר גם שמה מולא מקום הג"מ זיסקינד הנ"ל) , ובשנת תע"ה כתבו
המסכימים על ס' מהר"מ זיסקינד "ז"ל" על המחבר — ומש"כ המו"ל ספר
שו"ת מהר"מ זיסקינד , אשר מהר"מ זיסקינד הי' אב"ד צבריסק , לא נוכל
להגביל את הזמן מתי הי' בתוכה , כי כבר הראנו למעלה את הזמן אשר
שרת בוויזענהויזען , ומשם נתקבל מיד בהוראדנא ומשם בלובלין , ואם
נאמר אשר מלובלין נתקבל לאב"ד צבריסק גם זה מן הנמנע , כי הלא
בשנת ת"ט הי' בלובלין , כאשר כתוב על הסכמתו שהסכים על תלמוד ירושלמי
עם פי' מהר"א פולדא , הסכמת הגאון המופלג מו"ה זיסקינד אב"ד ור"מ
בלובלין , והתלמוד ירושלמי נדפס בשנת ת"ט , ואז הי' כבר זקן בא בימים
בערך יותר משבעים שנה , וקשה להאמין אשר לעת זקנתו יתירה לעזוב
את מקומו וללכת לעיר אחרת , וגם זאת נדע אשר ממו"כ בלובלין , ואולי
שלחו אליו כתב רבנות מצריסק , אבל לא הלך לגור שמה — כן מש"כ הגאון
בעל "חות יאיר" על הסכמת מהר"מ זיסקינד שהסכים על ספרו מקומ"ח ,
וז"ל : "הסכמת הגאון המופלג מו"ה זיסקינד אב"ד ור"מ בוויזענהויזען
ולע"ע בק"ק פוזנא" וכוונתו אשר בעת שהסכים הי' אב"ד בוויזענהויזען ,
"ולע"ע" הוא בעת הדפסת הספר שנת תנ"ט הי' בפוזנא , זהו מן הנמנע ,
כי כבר הראנו למעלה הערה א' מהסכמותיו אשר הזכרנו שהי' אב"ד
בלובלין קודם שנת תנ"ט ואחרי' , ואולי הי' שם (בפוזנא) זמן מועט
ושז לעירו ללובלין .

הגאון ר' זיסקינד היה גדול מאד בעיני גדולי דורו אשר הוקירו את חין ערכו, ורב כבוד הקטירו והנישו לשמו, ומהם הגאון המפורסם מו"ה דוד לידא אב"ד דאמשטרדם אשר שלח אליו בשנת תנ"ב שו"ת בנידון תק"ע והיא נדפסת בשו"ת מהר"מ זיסקינד (סי' ו') והגאון בעל חות יאיר אשר שלח אליו ספרו מקומ"ה למבחן, וגם שאל ממנו בדבר הלכה (סי' י"ג) וביקש מאתו לחוות דעתו וכותבו: האמונה והאדרת הנזר והעמרת צבי תפארת גולת הכותרת: לבני ישראל למשמרת ה"ה אהובי מחותני הגאון המופלג נ"י ע"ה ר"ג ור"מ כבוד מו"ה זיסקינד נ"י כו" וכתוך דבריו כותב שמה: והנה מאז בא צדיק לבית מלוננו רק בן לילה הי' וכן לילה עבר לדרכו, ולא נתנני הזמן להשתעשע בחכמת תורתו ולהראות מעשה ידי להתפאר ולבקש ממנו הסכמתו כו', ובהיות כי שמעתי שנתקבל מעב"ת לרב ומ"צ באחד מן הקהלות הקדושות במחוז פלוגיא: (כוונתו על עיר הוראדנא) ולמרחוק אליו איים ייחלו ונפשי עלו בגדולתו זרומותו ונעצב על כבודו כי גלה ממני, ופניית הודו והדרו מארץ הלזו הנשמה בעוה"ר מתורת אמת ודי בזה, אמרתי אם לא עכשיו אימתי, אחלה פני מעלת כ"ת שיתן גם ידו הקדושה והרחבה בלשונו עט סופר מהיר עם רבני ארץ יצ"ו בהסכמתו על ספרי הגל, כי לא נופל הוא מהם אף מגדוליהם, וחי נפשי דחביבין וערבין עלי הסכמתו עד לאחת, ותקילא ככולא תלמודאי, כי טובים דודיו וביתרון עודף ריחו נודף, ובאשר אליו נשאתי נפשי בזה ואינו דומה שמיעה לראי' כו". והגאון בעל פנים מאירות בתשובתו אשר השיב לאחיו הרב מו"ה משה אב"ד דזוואהלין בנידון תק"ע מסיים שם דבריו וכותב: הלילה לסמוך עליך להתיר עד שיסכימו זקני הדור בדבר זה ובפרט

ובפרט זקן ויושב בישיבה הגאון מו"ר מו"ה זיסקינד
אב"ד ור"מ בגליל שלנו, אהי' אף אני סניף וחיבור לטהרת
קודש כו', וכן הרב מו"ה יהודא הלוי עפשטיין בהשאלה
אשר שלח אליו בשנת תמ"ג פזר אליו מלא חפנים
כבוד ומתארהו בתארים גדולים ונכבדים למאד,
ובתוך דבריו כתב שמה: „ואקוה לאל הנותן לאדם דעת
אשר יתן בלב אדוני הפתוח כפתחו של אולם ובדעתו
הרחבה מני ים אשר לכל חכמי ישראל בפניו כקליפת
השום כו'“.

זכרוב גדולתו כן רבתה ענותנותו, לא נבה לכו
ולא רמו עיניו והשיב בענותו להג"מ בעל חות
יאיר הנ"ל, בהסכמתו לספרו מקומ"ה הנ"ל „אף כי ידעתי
דזוטר אני ואידי דזוטר מירכס כו'“ וכן לא סמך על
דעתו בהוראה כאשר נראה מתשובתו בסי' כו', בנידון אשה
שזינתה תחת בעלה שהיה במרחקים, והעלה שלא
להתיר האשה לשבת תחת בעלה ואומר „מ"מ אין אני
אומר קבלו דעתי כו', ובאשר תמיד מיראי הוראה אני“.
בכל מקומות מושבותיו קבע לו בביתו ישיבה להרכיב
תורה, ואלו' נהרו תלמידים מופלאים ותמיד היו כל
מעייניו בה, כמו שהזכיר בעצמו בתשובתו בסי' כ"א בזה"ל:
„ולא היה לי פנאי להשיב לסיבת מרדת הבחורים הריפים
המקשיבים לקולי כנפ"ת ובמעשה חרודים, והנה עתה גנבתי
ולקחתי בחזקה זה הזמן מעט להשיב לשואלי דברי“.
מגדולי תלמידיו היה הגאון הנודע מו"ה יחזקאל בעל כנמת
יחזקאל כאשר נראה מדבריו בהסכמתו שהסכים
על השו"ת מהר"ם זיסקינד: „אשר שאבתי מים מכאור
מים צלולים נוזלים מן לבנון“, כן בהזכירו את בנו של
מהר"ם זיסקינד שם בהסכמתו אומר: „גם ממנו שמעתי
דברים

דברים חדודים בהיותי אוכל בשרא שמינא אפתורא דדהבא
אביו ז"ל, וכן יצא מפורש מהגאון בעל כנ"י הנ"ל בתשובותיו
(בסי' ע"ט) עוד ראיתי החותן והחתן תלו א"ע באשלי רברבי
מי הגאון מו"ה זיסקינד, אין אני רואה ברברי קדשו שום
רמוז וסיוע לכל צד כו', ותשובתו הלז היתה בהיות כסא
כבודו מוטלת במדינת העססען כו' ובאמת אני מחוה קידה
לפני רבי כו'.

הגאון מו"ה זיסקינד הי' לו בן אחד מגדולי גאוני דורו
הוא הגאון מו"ה משה רומנבורג אב"ד דהאמבורג,
ולפי דברי המו"ל ס' שו"ת מהר"ם זיסקינד הי' הגאון מהר"מ
הנ"ל ג"כ אב"ד בעיר טיקטין: ובק"ק בריסק דליטא והשאיר
אחריו הרבה כתבים בשו"ת ודרושים, ומעט מתשובותיו
נדפסו בס' שו"ת מהר"מ זיסקינד למר אביו ז"ל, מסי' כ"ז
עד סוף השו"ת הנ"ל, ומהם אשר שקיל וטרי עם מחותנו
הגאון מו"ה אברהם ברודא, ובס' קול יהודה (פיורדא תקק"ט)
נמצא ממנו חרות, ונפטר על פני אביו ביום ג' ד' שבט
תע"ב, וזה הרשום על מצבתו: משה רבנא, חריף ודרשנא,
שתורתו אמנה, עביד כדינא, הנודע לנא, בכל המדינה,
יחיד בדרנא, רב דגלנא, זה עמנא, גבורתו ידענא, הגאון
הגדול כו' (כת"י העתק מצבות דק"ק האמבורג).

הגאון ר' זיסקינד, הוא אחד מהמיוחדים אשר ההשגחה
העליונה האירה להם פנים ונתן להם כח ועוז ממעל
להגדיל תורה ולהאדירה, כי גם בדור שהוא אשר הי' מלא
ככלוב גדולים אבירי התורה, מעט למצוא כמוהו אשר מימי
ילדותו עד זקנה ושיבה, זכה ללמוד וללמד ולהעמיד
תלמידים אשר האירו באור תורתם את שמי היהדות,
אך חצי הזמן גם בו נחתו, ובהיותו זקן בא בימים והי'
נכוז לעזוב את ארץ החיים ברוח נכון אשר לא להנמ
חי'

חי' פה עלי אדמות , והנה שמועה קורעת לב מרחוק הגיעה לאזניו אשר בנו המדת ישראל גוע בלא עתו, וכה הלך קודר שחוח עד אשר אחרי שנתים ימים ירד אבל שאולה אל בנו. ומת זקן ושבע ימים , כי עוד בשנת תל"א כבר יצא שמו בין הגדולים והסכים על ספר אור חדש כאשר הזכרתי , והסכמתו נדפסת לפני הגאונים ישישים ממנו לימים בעל בית הלל ור' יעקב ששפורטו ור' יצחק אבוהב, וכלי תפונה היה אז יותר משלשים שנה.—וכן הגאון בעל פנים מאירות בספרו ח"א סי' מ"ח מזכירהו בשם זקן ויושב בישיבה והוא כתב זאת בשנת תע"ב (עיין לעיל) , וכן הגאון מו"ה יהיאל מיכל אב"ד דברלין מתארהו בהסכמתו בתאר הגאון הישיש .

הגר"ן הנ"ל השאיר אחריו שו"ת אשר השיב לרבני דורו ונדפסו בשם שו"ת מהר"מ זיסקינד ע"י תלמידו הרבני דיינא ופפרא דקהל הוראדנא מו"ה יוסף במו"ה החכם השלם מו"ה ירמיה פערשט בהסכמת הגאונים בעל כנסת יחזקאל והגאון מו"ה מיכל ברלין—וכן דורו המוסיף לס' צמח דוד הביאו בין גדולי דורו אשר איררו אז באור תורתם בהיכל התורה וההוראה בקהלות ישרון, ובספר גורל יהושע (זאלקאווא תקי"ג) מובא חד"ת בשמו בפרשות אחו"ק .

הגאון מו"ה שמחה כהן רפאפורט .

על כסא הגאון מו"ה מרדכי זיסקינד רוטנבורג עלה הגאון מו"ה שמחה הכהן רפאפורט .

הגאון מו"ה שמחה נולד לאביו הגאון מו"ה נחמן ליפשעם הכהן רפאפורט אב"ד בלכוב בח"ל ובדובנא רבתי (בהרב מו"ה מאיר הכהן רפאפורט מבעלזא) ולאמו בת הגאון מו"ה יוסף בהרב אליקים געץ אב"ד בלכוב בח"ל (עיין מצ"ק ח"א סי' כ"ג) חתן מהר"ם מלובלין . כפי הנראה בלכוב מקום מגורי אביו בימי

בימי עלומיו, וכאשר גדל והיה לאיש מנוהו פרנסי העיר להדריך ולנהל את קהל עדתם בנתיבות התורה ובהוראה (העוב"י העורכים פ"ו), וכאשר נסע הגאון מהר"מ זיסקינד בשנת תנ"א ללובלין נקרא הגאון ר' שמחה מלכוב לשרת בהוראדנא, ובחדש א' סיון בשנה הזאת כבר היה בהוראדנא וכהן שמה עד שנת ז' תע"ד, ואז נקרא גם ללובלין לכהן פאר במקום הגאון ר' זיסקינד הנ"ל והיה שם עד שנת ג' תע"ח, ומלובלין נקרא לשרת בלכוב על מקום הגאון חכם צבי, ובנסעו שמה נפטר על ד' אם הדרך בקהלת שעבערשין.

הגאון ר' שמחה לא השאיר אחריו חבור שלם, רק מעט מוצר מדברי תורתו מפוזרים בספרים שונים.

בספר דרושי' בנו הג"מ ר' חיים הכהן רפ"פ הדפים נכדו המו"ל שלש דרשות שדרש הרב ר' שמחה בחיותו בהוראדנא בשנה"ג שנת תס"ב ושנת תס"ג ושנת תס"ח, ובדרוש האחרון מזכיר, ועיין בדרוש לשה"ג תנ"ד". וכן נמצא ממנו חדושים במילי דאגדתא בספר אוצרות חיים חלק שני מספר שו"ת

מים

א) כי בחודש הזה היה באסיפת הרבנים דד' ארלות צועד אלקניק וחתם „חונה בקהל הוראדנא“, וכן הסכים גם בשנת ת"ס ראשון בין רבני הועד באסיפת הרבנים צועד סעלץ על ספר ראש יוסף להגאון מו"ה יוסף צמו"ה יעקב מפינטשוב, וכן הסכים על ספר אור ישראל להרב ר' ישראל משקלאוו „ציוס צ' ג' אדר תס"א לפ"ק פה קהל הוראדנא גדולה דמדינת ליטא“ ועל ספר ברית שלום באלר תע"ג.

ב) בשנת תע"ד הסכים ללובלין על ספר עיר חומה (פסד"א תע"ט).
ג) כי בספר אהל יעקב (פסד"א תע"ט) נמלא הסכמת הגאון מו"ה מאיר מלובלין אב"ד דאפסא וחתם בשנת תע"ו ובסוף חתימתו כתב „וכעת הוא אב"ד ללובלין“ והיא הוספה מהמו"ל, ומנה „וכעת“ תורה אשר צעת הדפסת הספר אשר הוא שנת תע"ט היה אב"ד ללובלין.

ד) הוספות לספר נמח דוד מהר"מ מאהר.

מים חיים (זיטאמיר תרי"ג) בדרך ס"ז ע"א ובדרך ע"א ע"א ע"ב
ובדרך ע"ב ע"ב, ובספר קול יהודה בדרך ט"ז ובדרך כ"ב, ובספר
שכל טוב (זאלקווא תק"ט) מובאים דברי תורה בשמו
בפרשת לך ופ' ויחי—ונכדו הרב ר' יעקב הכהן רפאפורט
בהקדמתו לס' מר אביו שו"ת מים חיים מודיע מקצת גדולתו
ממר זקנו הג"מ ר' שמחה וכותב: „ומפי השמועה לקחה אזני כי
פעמים בשבוע היה דורש ברבים דבר הלכה ואמת בחלוקי דרבנן
בגפ"ת ואף הוא היה מתכוין להסביר פלפולו בהחבור של
זקנו הגאון מהר"מ מלובלין ורבי רבי מתקריא, כי היה
רב רבנים היה מפיץ תושיה ומרביץ תורה לרבים, ונחרו אליו
תלמידים הגונים לאין מספר ושמעו הטוב הלך וגבר בכל
תפוצות ישראל" והג' בעל כנסת יחזקאל בדבריו בשו"ת סי'
ס"ז: „ואם יסכימו כו' ארי' דבי עילאי הנשר הגדול וכהן גדול
מאחיו אשר בתורתו משמ"ה אלהים ואנשים" וכן בס' ט"ד
„ויש לו אילן גדול לתלות בו, ה"ה הגאון דק"ק הוראדנא, עמו
החכמה והמדע כהימן ודרדע" כיוון עליו. והשאיר אחריו ששה
בנים וכולם גדולי דורם וכבר הזכרתים (א) בהכרמל חדשי שנה
רביעית חוברת ה' בבקרת על ספר תולדות אנשי שם סי'
י"ד, וחתנו הגודע לי כעת היה הגאון המפורסם בדורו מו"ה
שלמה זלמן אב"ד דק"ק ביאלי אבי הגאון החריף המפורסם
בעל ס' חמדת צבי (עיין בשער ספר חמדת צבי).

בעת

(א) עס צהכרמל שגיתי צמה שכתבתי אשר הג"מ גרשון אב"ד
בצענזא אבי אמו של הגאון בעל „הלכה אדם מישראל" הוא בנו של הגאון
מו"ה שמחה רפ"פ, טעיתי צוה, כי הג"מ גרשון הכ"ל היה אחיו ולא בנו כמו
שנפורש בהקדמת ספר הלכה אדם מישראל ובספר אהל יוסף בהשער, אולם
להגאון מו"ה ר' שמחה היה גם בן צמס ר' גרשון והוא היה אב"ד בק"ק
איירבענהיים במדינת עלזאס ובסוף ימיו צמאנאלא ונפטר שנת תקכ"ח (העוב"א).

הגאון מו"ה אלחנן ברלינער .

בעת ההיא זרח אור בהוראדנא הגאון מו"ה אלחנן ברלינער חתן הגאון מו"ה זלמן מירלס כאשר נוכחנו לדעת מדברי הגאון מו"ה חיים הכהן רפאפורט בהסכמתו ל'ס' תקנתא דמשה (אלעקסניץ תקב"ז), וזה דבריו בהסכמתו שמה: "דין רפיש מבית אביו מכירי ויודעי זקנו של המחבר הלז הרב ה"ה מו"ה שמריה, והיה גאון אמתי מו"ה אלחנן מק"ק הוראדנא, והיה חתן הגאון מו"ה זלמן מירלס אב"ד דק"ק אה"ד ע"כ. הוא היה אבי הרב הגדול מו"ה משה אב"ד דק"ק רודניא אבי הרב הגדול מו"ה שמריה אב"ד דק"ק האלזמין אשר הדפיס ס' תקנתא דמשה ויכיל בתוכו מאביו פשטים כסדר התורה בשם תקנתא דמשה, ומבעל דורתו הגאון חכם צבי בשם שביל הישר, וממנו פשטים ומוסר בשם פתחי תשובה ב' חלקים בשם משקל טוב לחיים, ובסופו צידה לדרך הרחוקה תוכחת מוסר ממנו, ומכנה בהקדמתו את א"ז בשם ר' אלחנן בעל תוספות, ונדפס בהסכמות גדולי דורו הגאון מו"ה חיים ר"פ מלבוך והג"מ ר' רפאל הכהן מפינסק בעל תורת יקותיאל והגאון מו"ה בעל שאגת אריה ועוד מגדולי דורם (ועיין בס' ברכת ראש על נזיר ובס' מאמר מרדכי על משלי ובספר תולדות יעקב יוסף).

הגאון מו"ה ברוך כ"ץ רפאפורט .

אחרי אשר נסע הגאון מו"ה שמחה מהוראדנא ללובלין, כבדו נכבדי ק"ק הוראדנא לכהן בתוכם את הגאון מו"ה ברוך הכהן רפאפורט שהיה אב"ד דוויילנא ובעת ההיא בפיוורדא, ובא לתוכה בשנת תע"ה וחתם שם על תקנה בפנקס דגחשיא, והיה שם זמן מועט ושם לפיוורדא כאשר יספר

יספר לנו הגאון מו"ה אריה ליב הלוי עפשטיין בספרו הפרד"ס בהקדמתו לדרוש גדול העונש: והנה אנכי ובא לידינו אזכור מה ששמעתי מרבי בשם הגאון מו"ה ברוך ז"ל אביד דק"ק פיורדא זצ"ל בעת היותו בק"ק הוראדנא יצ"ו שנתקבל להיות שם גאון ולא רצה לקבלו אף שבא ודרש אעפ"כ לא רצה לצאת אף שהיה רבנות קמין (?) ובהסכמותיו שהסכים בעת ההיא מזכיר את העיר הוראדנא ומתימר בכבודה כמו שחתם על ס' פני משה (ווילהיימערשדארף תע"ז): ברוך כהנא רפאפורט חונה בק"ק פיורדא ומ"פ בק"ק הוראדנא והגליל וכן על ספר הלכה נכורה (ווילהיימערשדארף תע"ז).

אחריו אשר השיב הגאון מו"ה ברוך רפ"פ את פני עיר הוראדנא מלכתה בתוכה היתה כשתי שנים בלא אלוף לראשה, ובשנת ת"פ בחדש שבט בעת אשר הוסד הועד מהרבנים ורוזני ד' ארצות בק"ק אמדור, בחרו אז מתוכם, איש רב וגדול מצוין בדורו מוה"ר ר' יהודה ליב בהרב הגדול מו"ה משולם זלמן, אשר יקח שמה בהועד מקום אביד, והוא חתום בפנקס המדינה על תקנות שנתקנו אז במקום חתימת האביד בתור נבחר מהוראדנא, וזה היה קודם (6) שקיבל הג"מ אר"י ליב מסלוצק כתב רבנות מהוראדנא.

שם צד 57. הרב הגאון מו"ה יעקב טראפא נודע לנו עפ"י מצבתו כו", הר"ר יעקב הזה נמצא חתום בפנקס המדינה בין רוזני הועד דד' ארצות בועד סעלץ בחדש אלול ת"ז, וממקום חתימתו ניכר שהי' מרוזני ולא מרכני המדינה וחתום: נאום יעקב בא"א מו"ה ישראל שמואל טראפא, ואביו נמצא ג"כ חתום שם בין רוזני המדינה בשנת שפ"ג, שפ"ד, שפ"ה, שצ"ג, וכה חתם: נאום ישראל שמואל בא"א מו"ה יושע ז"ל המכונה זעליגמאן טראפא.

הרב

(א) כי על התקנות הנזכרות שנתקנו בלמדור נמצא ג"כ חתום הרב מו"ה אר"י ליב ה"ל בהיותו עוד שוכן בסלוצק.

הרב מו"ה אלישע בעה"מ ס' קב ונקי .

שם צד 58 מביא את מצבת . . . הגדול הישיש מו"ה אלישע בהרב המ"א הגאון מו"ה אברהם ז"ל ולא ידע המחבר מי הוא זה — הוא הרב הגאון מו"ה אלישע בע"ה ספר קב ונקי וספר פי שנים אשר היה מראשי אבות בתי דינים בהוראדנא, כאשר אראה לפני הקורא הנכבד.

הרב ר' אלישע נולד לאביו הגאון הגדול מו"ה אברהם ז"ל אב"ד בכמה קהלות ובסוף ימיו בלונזשיץ, בראשית המאה החמישית לאלף הששי, ובהיותו עול ימים שמש את הגאון מו"ה יוסף שמואל מקראקא אב"ד בפראנקפורט דמיין ונתגדל בביתו, ולקחו לחתן הרב החכם הכולל מו"ה שלמה זלמן בן החכם השלם התורני המופלג מו"ה ירמיה פערשט מאלטונא, ובשנת תכ"ד הדפיס באמ"ד ספרו קב ונקי פירוש קצת על משניות עם סימני הלכות עם פירוש המלות, ונדפס אח"ז הרבה פעמים, וברבות הימים הלך למדינת פולין ובא לגור בהוראדנא ונעשה לאחד מראשי בתי דינים בתוכה, ומפני המציק אשר הציק לו והמחסור אשר אכף עליו פיהו הוכרה לעת זקנתו לכתת רגליו לארץ אשכנז למצוא שמה עזר ומחסה, ובא עד פראג, ויבוא לבית הגאון הגדול בדורו ונשיא בארץ ישראל מו"ה דוד אופנהיים והתאכסן בבית בנו הג"מ יוסף אופנהיים שהיה אח"ז אב"ד בהעלישוי, וכל ימי היותו שמה ארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו, ומבית אוצר ספריהם נתנו לו את פירוש הרא"ש על משניות זרעים בכתב יד אשר היה ספון וטמון אצלם, והוא בתשואות גיל לקח מידם ונסע לאה"ז, ושם פנו לעזרתו נגידי ונדיבי העיר, ובראשם הג"מ יחזקאל קאצינעלנבוויץ האב"ד דשם, והג"מ משה חאניז, והדפיס שמה הכתי"י הנ"ל בצירוף הנהותיו ומביא שם ח"ת מא"ז הג"מ ליב הריף וממהר"ם חאניז ומהאברך הרב מו"ה נפתלי הירש בהג"מ מהר"ם ק"ב אב"ד

דמ'

דמ' אנשבך, וזה שמו אשר קרא לו 'פי שנים' בהסכמות הגאונים הגדולים מו"ה יחזקאל ק"ב והגאון מו"ה משה ק"ב אב"ד דמ' אנשבאך והגאון מו"ה משה חאגיז, ואחרון חביב הגאון מו"ה יעקב עמדין אשר לפני ההסכמה הזאת לא הסכים מעודו על שום ספר כאשר הוא יעיד שמה על עצמו: ועדיין לא נצחני שום אדם בזה עד שבא אלי איש זקן והוא עומה מעיל עונה כו". וכל הרואה בהסכמותיהם יתבונן עד היכן הוקירו את חין ערכו וגדולתו של הישיש בתורה ובשנים הזה, ותפלתו אשר התפלל לה' (עי' בהק') שיביאחו על מכונו לעירו לראות את ביתו נתקבלה, כי ממצבתו אשר הדפוס המחבר בס' עיר גבורים נראה אשר שב להוראדנא ונפטר שם בשנת תק"ט זקן ושבע ימים לא פחות ממאה שנים, כי בשנת תכ"ד כבר נדפס ספרו קב ונקי פעם הראשונה ולכה"פ היה אז בן מ"ו שנה, והשאיך אחריו בנו ה"ב המאור הגדול מו"ה מאיר ז"ל אשר הסכים בראשונה בין האלופים רוזני ופ"מ דהוראדנא על הש"ס דפוס זאלקווא.

בהקדמתו מתיחס שאביו הגאון הגדול מו"ה אברהם ז"ל שהרביץ תורה ברכים מבן חמש' ועשרים שנה עד צ"ז שנים, ויאסף אל עמיו בקהלה קדישא לונטשיץ, בן הגאון מו"ה יהודא ליב חריף, נכד של הגאון מו"ה ליב אב"ד דק"ק נעמראב, חתן אמ"ז אבי אמי הגאון המפורסם מו"ה משה אבד"ק לוצק והגליל, נכד של הג' אמ"ז רשכבה"ג מ' יוסף ז"ל אב"ד דק"ק קראקא ממשפחה הרמה שרענצליך בעה"מ שו"ת שארית יוסף, ואחותו ה"ה דודתו היתה אשת הגאון מו"ה משה איסערליש בעל המפה, ואמ"ז הגאון מו"ה משה ז"ל הנ"ל היה חתן אמ"ז הגאון מו"ה מאיר וואל אב"ד דק"ק ברינק דליטא (חתן הגאון המפורסם הקדוש איש האלקי מו"ה פנחס הורוויץ נשיא נשיאי הלויים זצ"ל א) הי"ד אשר כבר

העיד

(ב) נספר גדולת טאוול דף כ"ו העיר צלדק הרב חן טוב אשר שנה

העיד עליו המקובל הגדול מו"ה ישראל סרוק זצ"ל
 שנשמת זקנו הגאון מו"ה ר"פ הוא נשמת התנא אלקי
 ר' פנחס בן יאיר זצ"ל כאשר מבואר בהקדמה של ילקוט
 השמעוני, בן הקצין השר נגיד ומצוה לעמו המפורסם
 מו"ה שאול וואהל זצ"ל, בן הגאון המפורסם מו"ה ר' יהודא
 מפאדוי זצ"ל, בן הגאון המפורסם מו"ה מאיר בעל המחבר
 תשובת מהר"ם מפאדווא קאצינעלנבונין ז"ל, חתן הג'
 המפורסם מו"ה אברהם מיניץ הלוי ז"ל, בן הגאון המפורסם
 מו"ה יהודה מיניץ הלוי ז"ל מקובלני מגזע רש"י כו" (ועיין
 בספר שירי ותהלה).

ה ש מ ת ה

בתולדות הג"מ חייקא הורוויץ כתבתי אשר עיר הוראדנא
 היתה כעשר שנים בלא אלוף לראשה, כי
 בפנקס המדינה לא נמצא אז חתימת אב"ד מהוראדנא, כעת
 מצאתי בבית אוצר הספרים של ש"ב הגרמ"ש ז"ל מפה, ספר
 עמודיה שבעה, ושמה נמצא הסכמת הרב מו"ה יהודא איש
 טרפא ביחד עם הרב מו"ה נפתלי העריץ גינצבורג אבד"ק פינסק
 שהסכימו בועד זאבלודאווא ביום ד' כ"ח אדר כד"ת לפ"ק, וחתם:
 גאון הצעיר באלפי יהודא בלא"א מו"ה בנימין וואלף איש טרפא
 ז"ל חונה בק"ק הוראדנא ע"ש. וכן הראני ידידי הרב ר"ש
 יעוונין אשר נמצא שמה בבית עקד הספרים הנ"ל חתימת
 הרב ר' יהודה הנ"ל בפנקס המדינה כת"י, על תקנות,
 ביום י"ט אדר תכ"ד ג"כ בועד זאבלודאווא.

הרב ר' אלישע הנ"ל מה שכתב "הי"ד" על הרב ר' פנחס גיסו של הרמ"א, כ
 הנהרג על קידוש השם הוא הרב ר' פנחס בן הגאון מו"ה משה אב"ד דק"ק
 חעלמא נכד השר וואהל.

